

УДК 746.3:[7.016.4:7.045](477.53)*18/19*:[7.05'06:391(=161.2)
DOI: 10.31866/2617-7951.7.1.2024.300936

UDC 746.3:[7.016.4:7.045](477.53)*18/19*:[7.05'06:391(=161.2)

КОНТЕМПОРАЛЬНІСТЬ ОБРАЗУ ДЕРЕВА ЖИТТЯ В РУШНИКАХ ПОЛТАВЩИНИ ХІХ-ХХ СТ.

Катерина Гамалія,
<https://orcid.org/0000-0002-8982-2005>
доктор мистецтвознавства, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна
gamaleya@ukr.net

Анастасія Безугла,
<https://orcid.org/0009-0003-7071-3604>
магістр дизайну,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна
anastasiya.bezuglaya.11@gmail.com

CONTEMPORANEITY OF THE TREE OF LIFE IMAGE IN THE TOWELS OF POLTAVA REGION OF THE 19TH AND 20TH CENTURIES

Kateryna Gamaliia,
<https://orcid.org/0000-0002-8982-2005>
Doctor of Art History, Associate Professor,
Kyiv National University
of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine
gamaleya@ukr.net

Anastasiia Bezuhla,
<https://orcid.org/0009-0003-7071-3604>
Master of Design,
Kyiv National University
of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine
anastasiya.bezuglaya.11@gmail.com

Анотація

Мета статті полягає у виявленні та аналізі орнаментів традиційної вишивки рушників Полтавщини ХІХ-ХХ ст., особливостей техніки та технології їх виконання з акцентом на мотиві Дерева Життя для повноцінного відтворення його автентичного значення в сучасному дизайні. **Методологія дослідження** ґрунтується на методах порівняння, аналізу та аналогій, що були застосовані для детального аналізу літературних джерел. Метод індукції та дедукції були корисними для виявлення характерних проявів полтавської традиції на тлі вишитих рушників України. Типологічний та метод співставлення застосовувалися у дослідженні територі-

Abstract

The purpose of the article consists in identifying and analysing the ornaments of traditional towel embroidery of the Poltava region of the nineteenth and twentieth centuries, the peculiarities of the technique and technology of their production with a focus on the Tree of Life motif for the full reproduction of its authentic meaning in contemporary design.

Research methodology is based on the methods of comparison, analysis and analogies used for a detailed literature analysis. Induction and deduction methods were useful for identifying the characteristic manifestations of the Poltava tradition against the background of embroidered towels of Ukraine. The typological and

альних особливостей регіону Полтавщини. Історичний метод дав змогу дослідити та виявити послідовність формування вишивки, символічні та семантичні риси у вишитих рушниках. **Наукова новизна** статті полягає в порівнянні принципів зображення Дерева Життя в вишитих рушниках Поділля, Полісся та Полтавщини XIX-XX ст.; у формуванні переліку семіотичних значень Дерева Життя в рушниках Полтавщини, що досі були розпорошені в різних наукових працях. Надано рекомендації для відповідності автентичного змісту в інтерпретації символічних елементів образу Дерева Життя в продукції сучасних дизайнерських брендів одягу. **Висновок.** Дерево Життя є складним орнаментальним елементом вишивки, особливо яскраво виявленим на Полтавщині, та має широке коло символічних значень: космогонічна модель світу, триєдність трьох світів, Дерево роду, Берегиня-мати, Свята Трійця, Богоматір Оранта. На території Полтавщини образ Дерева Життя в рушниках має усталену традицію протягом XIX-XX ст. з характерними деталями у вигляді фантазійних квітів. Однією з причин нівелювання в орнаментальних композиціях сучасних брендів одягу сакральньо-магічного навантаження Дерева-Квітки можна вважати схильність до загального полегшення інформаційно-філософського змісту продукту у відповідності до споживачьких смаків. Окремі українські дизайнери та бренди демонструють варіанти моделей вдалого поєднання фольклорних мотивів і автентичної традиції з сучасними модними тенденціями. Бренди відтворюють традиційну вишивку у власному трактуванні, тому варіативність технік і технологій демонстрації вишивки має багатий потенціал для розвитку.

Ключові слова:

декоративно-вжиткове мистецтво, традиційна українська вишивка, Дерево Життя, орнаменти Полтавщини, рушник, дизайн одягу.

comparative methods were used in the study of the Poltava region territorial features. The historical method made it possible to study and identify the sequence of embroidery formation, symbolic and semantic features in embroidered towels. **The scientific novelty** of the article lies in the comparison of the principles of depicting the Tree of Life in embroidered towels of Podillia, Polissia, and Poltava region of the nineteenth and twentieth centuries; in the formation of a semiotic meanings list of the Tree of Life in towels of Poltava region, which have been scattered in various scientific works. The article provides recommendations for compliance with the authentic content in the interpretation of the symbolic elements of the Tree of Life image in the products of modern designer clothing brands. **Conclusions.** The Tree of Life is a complex ornamental element of embroidery, especially evident in the Poltava region, and has a wide range of symbolic meanings: a cosmogonic model of the world, the trinity of the three worlds, Family Tree, Mother Guardian, Holy Trinity, and Our Lady Oranta. In the Poltava region, the image of the Tree of Life in towels has been a well-established tradition since the nineteenth and twentieth centuries, with characteristic details in the form of fancy flowers. One of the reasons for the levelling of the sacred and magical load of the Tree-Flower in the ornamental compositions of modern clothing brands can be considered a tendency to generally lighten the informational and philosophical content of the product following consumer tastes. Some Ukrainian designers and brands demonstrate options for models of a successful combination of folklore motifs and authentic tradition with modern fashion trends. Individual Ukrainian designers and brands demonstrate variants of models that successfully combine folklore motifs and authentic tradition with modern fashion trends. Brands recreate traditional embroidery in their own interpretation, so the variety of techniques and technologies for demonstrating embroidery has a rich potential for development.

Keywords:

decorative and applied arts, traditional Ukrainian embroidery; Tree of Life; Poltava region ornaments, towel, clothing design.

Вступ 1

Вишитий рушник – один із головних атрибутів українського народу, якому відводилось особливе місце не лише в побуті, а й в традиціях, обрядовостях та магічних ритуалах. Вишитий рушник в українській культурі має власне вагоме значення: окрім функції декоративного елемента у рішенні побуту, він і досі залишається носієм національної і культурної ідентичності.

В сьогоденних реаліях, коли Україна вкотре змушена відстоювати власну самостійність і незалежність, збереження та поширення її традиційних надбань є одним із найважливіших завдань. В той же час, на масових виробництвах одягу, де найголовнішим фактором стає швидкий продаж готової продукції із незначною затратою часу на її виготовлення, наявна тенденція до змістового спрощення орнаментальних композицій у предметах, що вміщують вишивку або ж її імітацію іншими техніками.

В центральних регіонах України головними орнаментальними елементами в рушниках зазвичай виступають рослинні мотиви. Як зазначається у книзі Кари-Васильєвої (2008) «Історія української вишивки», Дерево-Квітка має язичницьке коріння та позначає матір-природу. Увагу авторів даної статті зосереджено на вишивці рушників Полтавщини, оскільки саме на цій території яскраво представлено використання оригінальної символіки «першодерева». Яскраво виявляється самобутність вишиваних орнаментів у співставленні їх регіональних відмінностей, Поділля, Полісся та Полтавщини.

Через поширення в сучасній субкультурі псевдо-традиційних орнаментів, таких як натуралістична калина, маки чи волошки, суспільство відмежовується від автентичних засад вишивки, здатних не лише надихати, а, за віруваннями наших пращурів, оберігати. Такі псевдообрази, які цілком підпадають під вираз «шароварщина», особливо поширювались за часів радянщини і знецінюють унікальність культурних надбань України, нівелюють спадок предків, спотворюють та спрощують техніки й елементи традиційного одягу (Варивончик, 2021).

Не менш негативно, на нашу думку, спрацьовує фактор модної тенденції спрощення орнаментальної композиції, що також нівелює споконвічні цінності до стану тимчасового тренду. Значення напрацьованих століттями, наповнених символічним змістом автентичних орнаментів, а також значення традиційних ритмічних композицій як оберегів, ризикує бути втраченим для нащадків.

Мета дослідження 2

Метою даного дослідження є виявити та проаналізувати орнаменти традиційної вишивки з мотивом Дерева Життя в рушниках Полтавщини XIX-XX ст., з'ясувати особливості символічного значення, композиції, техніки та технології їх виконання для подальшого втілення в сучасному дизайні одягу.

**Методологія
та аналіз
джерельної
бази**

3

Для детального аналізу літературних джерел було застосовано методи порівняння, аналізу та аналогій. Метод індукції та дедукції були корисними для виявлення характерних проявів полтавської традиції на тлі вишитих рушників України. Типологічний та метод співставлення застосовувалися у дослідженні територіальних особливостей регіону Полтавщини. Історичний метод дав змогу виявити послідовність формування вишивки, символічні та семантичні риси у вишитих рушниках.

Колосальний вклад у дослідження етнографічного регіону Полтавщини зробила Т. В. Кара-Васильєва (2008) у своїй ґрунтовній праці, присвяченій історії української вишивки від початку її становлення і до XXI ст. У роботі виокремлено розділ про територіальні особливості вишивки рушників, зокрема про етнографічний регіон Наддніпрянщини XIX ст., в якому йдеться про походження та значення символу Дерева Життя, провідні техніки та способи вишивки. В монографії цієї ж авторки (Кара-Васильєва, 1983) розглядається регіон Полтавщини в період XIX-XX ст., окреслюються головні мотиви, художні та колористичні особливості, розмаїття технік та послідовність їх виконання. Вишивальному мистецтву Полтавщини присвячена й праця В. П. Титаренко (2015), де викладено історію традиційної вишивки та інструкції щодо виконання технік вишивання. Авторка доповнює інформацію про територіальні особливості полтавської традиційної вишивки в іншій науковій статті (Титаренко, 2019), в якій розглянуто колористику, семантику, а також творчий доробок відомих полтавських вишивальниць.

Важливими для нашого дослідження стали наукові публікації А. В. Селезньової (2015, 2019). У першій з них розглянуто значення та роль весільного рушника в традиційних обрядових практиках, побудову та основні складові його орнаментальної композиції (Селезньова, 2015). В іншій статті проаналізовано стилістичні відмінності традиційних вишитих рушників, досліджено їх основні різновиди та проведено систематизацію рушників відповідно до їхнього функціонального призначення (Селезньова, 2019).

Символізм фольклорних образів і містичний зв'язок зі світом божественним, що ототожнює властивості рушника як оберегу та його вплив на майбутнє власника, розглянуто у статтях Т. І. Раєвич (2015) та О. В. Богомолець (2017). Пізнанню знакової системи вишитої орнаментики, зокрема вивченню коріння та розвитку народного мистецтва України, дослідженню впливу вишивальних технік на композицію та художньо-графічну виразність виконання, гармонії поєднання кольорової гами присвячена праця Г. К. Медведчук (2009). Інтерпретація символічного значення Дерева знайшла своє відображення в роботах М. І. Чумарної (2008), С. Китової (2003). Дані праці розкривають

орнаментику як специфічну систему закодованої інформації, описують питання сакрально-філософського походження значення Дерева як символу космосу, світобудови, нескінченності життя, поєднання трьох світів, з'єднання мікро- та макрокосмосу в людині.

Результати дослідження **4**

З давніх часів традиційні ремесла займали провідну роль у житті народу, тому мали яскраве відображення в його культурному спадку. Вони несли в собі ознаки художнього та традиційного завдяки значному багажу знань та вмій, що передавалися від роду до роду, від покоління до покоління. Слід погодитися із В. П. Титаренко (2015), що протягом низки подій, пов'язаних з глобалізаційними процесами, спрощенням ремесла вишивання та поширенням промислової і машинної вишивки, традиційна українська вишивка не втратила своєї унікальності та незрівнянної цінності, продовжуючи існування та відродження у нових творах сучасників. Так, можна спостерігати в діяльності сучасних брендів одягу варіанти інтерпретації орнаментів вишивки.

Прикладом цікавого вирішення вишитої сорочки є продукція *rcr khomenko* (рис. 1а), молодого сучасного українського бренду, який широко використовує в своїх роботах прогресивну техніку *upcycling* – переробляє старі речі в нові. Щоправда, розпізнавання автентичних орнаментів вишивки в такій продукції не є основним очікуваним результатом. Визначною дизайнеркою, яка просуває українські народні мотиви, є Юлія Магдич – засновниця українського етнобренду. Вона колекціонує старовинні вишивані сорочки, аналізує техніку виконання та колористику й поєднує набуті знання у власних вишитих творах, транслюючи традиційність та сучасність (рис. 1б). Юлія Магдич розробляє нові моделі, спираючись на техніку вишивання хрестиком, аплікації, принтовані зображення. Нині візитівкою бренду є 3D-вишиванка, створена за мотивами дослідницьких подорожей Україною.

Наведені приклади дизайнерських розробок здебільшого обмежуються формальним підходом до цитування української рушникової вишивки. Важливою складовою процесу збереження спадщини вишивання вбачається усвідомлення та відображення знаково-символічного ряду, що втілений в її образах. Зауважимо, що вишитий рушник – це оберіг: оберіг оселі, оберіг від лихого ока, від лихих намірів та вчинків, оберіг на довгу дорогу, оберіг для новонародженого, оберіг на довге подружнє життя тощо (Кара-Васильєва, 2008). Етимологія слова «рушник» має безпосередній зв'язок з руками людини, що, в свою чергу, відсилає нас до найдавнішого виду праці – ручної (Китова, 2003). Насправді, вишиті твори, створені майстринями вручну, значно перевершують сучасну техніку машинної вишивки, яка не надає духовності процесу та виконується безособово,

Рис. 1а. Ukrainian Style Sweatshirt/ Black by RCR Khomenko (Ukrainian style, n.d.).

Fig. 1a. Ukrainian Style Sweatshirt/ Black by RCR Khomenko (Ukrainian style, n.d.).

Рис. 1б. Повністю вишита бавовняна блуза дизайнерки Юлії Магдич (Дерево життя, б.д.).

Fig. 1b. Fully embroidered cotton blouse by designer Julia Magdych (Derevo zhyttia, n.d.).

без участі людської енергії та думок. Особливо така тенденція змістового спрощення простежується на масових виробництвах одягу, орієнтованих на швидкий продаж готової продукції, виготовленої із незначною затратою часу.

Заглиблення у світ, де рушник – не тільки привабливий атрибут народного інтер'єру, постає важливим завданням сьогодення. Епітет «чистий» може бути застосований до рушника не лише через збереження тіла людини очищеним та охайним, а й через асоціативний зв'язок з чистою духовною енергією, формуванням високих естетичних та етичних ідеалів. Прямокутна форма рушника нагадує поля і шляхи, тому можливо трактувати його як «дорогу життя», що всіяна символами, які в свою чергу «програмують» майбутню долю його власника. «Рушникові книги» або орнаментальна прмова – це елементи народного вжиткового мистецтва, що несе «відлуння часів ... оповіді про непересічні події суспільного й особистого життя українців» (Китова, 2003).

Необхідно розділяти декоративні (покутник, кілковий), обрядові (крижмо, весільний) та побутові рушники (посудний, стирок, утирач). Оскільки вишита традиція є провідною складовою обрядових практик, орнаментальні заповнення не можуть довільно грати розмаїттям кольорів та докорінно змінювати мотиви й образи. Обрядовий рушник має й усталені канони самого процесу творення, закони, що регулюють якість та форму

полотна, склад нитки для вишивки, довжину та ритм стібків, навіть думки та психологічний стан під час вишивання. Кожна складова композиції орнаменту є значущою і має виняткову суть: розташування орнаментального заповнення, головні та додаткові елементи, кольорова гама. В центральних регіонах України головними орнаментальними елементами в рушниках виступають рослинні мотиви, які пов'язуються із космогонічною та життєдайною символікою (рис. 2а – б).

«Народження» рушника в хаті доброї господині, що сама його створила з власним унікальним орнаментом, формує і його подальше «життя» із відповідністю використання до закладеної символіки. Вишита композиція підкреслювала смак вишивальниці, її майстерність та освіченість, а магічно-оберегова функція була підсилена її власними думками та відчуттями, перетворюючи рушник у справжнього «охоронця», що береже спокій та злагоду в сім'ї та побуті.

Створюючи орнаменти для вишитих рушників, народні майстрині завжди зверталися до природи та навколишнього світу, прагнучи не копіювати побачене, а створити індивідуаль-

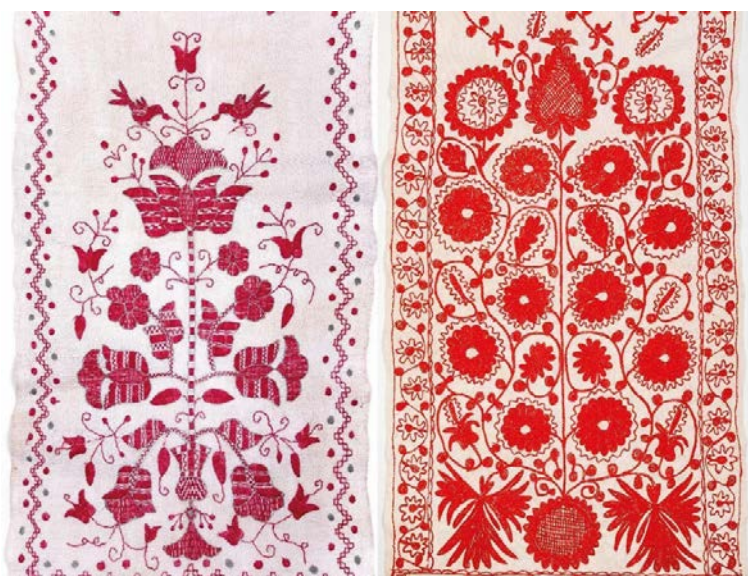

Рис. 2а. Автор невідомий. Полтавський вишитий чернецький рушник. Рушникові шви, вишивка ручна. Кін. XIX ст. Музей І. Гончара.

Fig. 2a. Unknown author. Poltava embroidered monastic towel. Towel seams, hand embroidery. The end of the 19th century. I. Honchar Museum.

Рис. 2б. Автор невідомий. Полтавський вишитий рушник. Рушникові шви, вишивка ручна. Кін. XIX – поч. XX ст. Музей І. Гончара.

Fig. 2b. Unknown author. Poltava embroidered towel. Towel seams, hand embroidery. The end of the 19th – early 20th centuries. I. Honchar Museum.

ний художній образ у стилізованій формі, зберігаючи його характерні риси. Серед найбільш вживаних в українській вишивці виділяють такі види орнаментів: рослинний, зооморфний, антропоморфний та геометричний. Найпоширеніші образи української традиційної вишивки: дерево, восьмикутна зірка, хрест, крапка, прямокутники або квадрати, лінія, трикутник, ромб, коло, волота, сигма, спіраль та мотив плетінки.

Характерним для вишиваних рушників Центральної та Слобідської України є, насамперед, теплий червоний колір та багатство квітково-рослинного світу з центральним мотивом «Дерева Життя» («рай-дерева»). На краях таких рушників часто розміщувався безкінечник, стилізований під хміль чи виноградну лозу. Значно пізніше по всій Наддніпрянщині був поширений білий мережаний рушник, який особливо святково, гарно та урочисто виглядав на дерев'яних стінах сільської хати. Слід зауважити, що вишивка з традиційним мотивом Дерева Життя була популярна по всій Україні.

Поліська традиційна система відзначається широким поєднанням різних символів у єдиний орнамент. З-поміж атрибутів поліського ткацтва значне місце займають символи та різні космічні знаки: розетки, кола, похрестя, ромби, лінії та зооморфні мотиви. До зооморфних символів належать «волове око», «гусочки», «собачки», «кролики», «рачки», «метелики». На Волинському Поліссі рушник як декоративну прикрасу почали використовувати порівняно недавно, через те, що тут довго зберігалось курне опалення. Вишиваний рушник Східного Поділля (Вінниччина) був багатий на різну орнаментику. На цих рушниках збереглися узорі з фантастичними крилатими кінями, птахами, величезними деревами, жіночими фігурами, побутовими сценами.

Дерево – один з провідних та найхарактерніших символів Поділля. Регіон славиться значним різноманіттям даного сюжету. Це орнаменти із зображенням дуба, «Безкінечного дерева», «Дерева-розетки», «Дерева-вазону», «Дерева з сонцями», а також різними групами та комбінаціями дерев. Дуб у даній місцевості відтворювався як «Дерево на яйці». Характерною особливістю є великі листки, що нагадують людські долоні, а також міцне коріння та «яйце». Корені змієподібні і належать до нижнього шару світового дерева. Дуб вважається одним з найцікавіших варіантів дерева в подільській рушниковій традиції. Одним з варіантів прочитання орнаментального елемента дерева є осмислення його як антропоморфного образу (Берегиня).

Рушники Полтавщини вирізняються особливою орнаментальною композицією, а саме мотивом Дерева Життя, що є центрально-наскрізним елементом, композиційним центром, який відображає триєдність (поєднання трьох світів: померлі, живі, ненароджені), могутність поколінь та продовження роду.

Трирівнева система передбачає: рівень предків, які відображаються як вазон, рівень батьків, які зображуються як великі та середні квіти, а також рівень дітей та майбутніх поколінь – найменші паростки, які тягнуться вгору. Оберігають Дерево зазвичай два янголи-охоронці, що здавна позначалися парою птахів.

Полтавщина виділяється і побудовою композиції орнаменту вишитого рушника. Оскільки кожен елемент вважався символом, то й вільному простору на рушникові відводилась окрема роль. Вважалось неможливим «закривати» середину рушника, оскільки це «Боже місце». В основній частині знаходилось власне Дерево-Квітка, а низ рушника обов'язково окреслювали вишитим береговим орнаментом – «бережком» (Селезньова, 2015). Процес вишивання починався від самого низу і вівся до середини.

Стримана кольорова гама водночас струмувала енергією життя через поєднання червоного, білого, інколи блакитного та помаранчевого кольорів. Рушники здебільшого вишивались у біло-червоній гамі: білий фон та червоні нитки. Незважаючи на монохромність у поєднаннях, вони утворювали «гармонійне сполучення світла та відтінків червоного кольору на полотні» (Гамалія & Безугла, 2023).

Для регіону Полтавщини ХІХ ст. характерна техніка вільного малюнка. Ця техніка характеризується тим, що вона виконується на полотні, на якому попередньо нанесено малюнок, за яким потім виконується вишивка. «Дерево Життя зазвичай обрамляли стебловим швом, а всередині вишивали рушниковими заповненнями (штапівкою, мережкою, лиштвою, драбинкою, насипочкою, бігунцем, прикроєм, шахівницею тощо)» (Кара-Васильєва, 1983, с. 287). Рушникові заповнення утворюють незрівнянну мелодію єдиного кольору: завдяки шахівницям, щільності заповнення чистим кольором та різноманітним смугам, орнамент виблискує широкою варіацією відтінків червоного кольору. Використовуючи лише один колір та безліч технік в одній роботі, вишивка сяjala. В порівнянні з іншими регіонами України такого ефекту вишивка досягала через дотримання оптичного заломлення світла і завдяки раціональному заповненню простору квітів та вазона.

Незважаючи на зовнішній чітко окреслений контур, що ніби стримує потік енергії, Дерево-Квітка випромінює динаміку життя, якою переповнене зсередини (Кара-Васильєва, 1983). Якщо поглянути на рушник зблизька, то можна побачити, як Дерево «квітне на очах»: поступово проростають нові паростки покоління, середні квіти підтримують та направляють напрям руху пагонів, великі квіти, в свою чергу, під гнітом ваги опускаються до вазона, а птахи-охоронці спостерігають за безпекою та оберігають «Вогонь Життя». Власний стилізований образ Дерева Життя, що відображається як символ трійці, хреста, Берегині та тризуба

однозначно має релігійне значення. Тобто це образ Праматері, образ виноградної лози та безпосередньо Святої Трійці.

Зважаючи на те, що до XIX ст. Полтавщині були властиві геометричні зображення орнаментального елемента Берегині, то справедливо було б зазначити, що Дерево Життя є більш автентичним віддзеркаленням даного елемента (Кара-Васильєва, 1983), адже він також зображає тризуб, триєдність та головне – символ жіночності, продовження роду та плодючості.

Прикладом вдалого використання традиційної рушникової вишивки з елементами образу Дерева Життя в сучасній дизайнерській продукції України можуть слугувати сукні та сорочки з колекцій брендів Etnodim та Vita Kin. Наприклад, бренд Etnodim має на меті розвивати та поширювати етнотенденції в маси, зберігаючи при цьому символічність і значимість зображень, створюючи нові унікальні орнаментальні композиції у своїх колекціях (рис. 3а). Діяльність дизайнерки Vita Kin поєднує сучасний одяг із основними знаково-символічними елементами вишивки (рис. 3б). Створені нею речі вимагають дуже кропіткої та довготривалої роботи, ручних швів та дорогих матеріалів у відтворенні унікальних українських орнаментів.

**Наукова
новизна та
практична
значимість
дослідження**

5

Порівняння принципів зображення рослинних орнаментів, їх техніки та технології виконання у вишитих рушниках Поділля, Полісся та Полтавщини виявляє найчастіше використання на території останньої образу Дерева Життя, з притаманними саме регіону Полтавщини характерними ознаками. Сформова-

Рис. 3а. Лляна сорочка з вишитими містами-героями Smilyvist від бренду Etnodim (Лляна сорочка, б.д.).

Fig. 3a. Linen shirt with embroidered hero cities Smilyvist by Etnodim brand (Llana sorochka, n.d.).

Рис. 3б. Сукня «Sasha Dress» від бренду Vita Kin (Sasha Dress, n.d.).

Fig. 3b. "Sasha Dress" by Vita Kin brand (Sasha Dress, n.d.).

ний перелік трактування символічного значення образу Дерева налічує шість теорій, що в різні роки наводились українськими дослідниками вишивки.

Представлені в статті приклади орнаментів вишивки в інтерпретації окремими дизайнерами та брендами виявляють можливі шляхи подолання тенденції до формального відтворення і спрощення семантичного звучання традиційних вишитих композицій. Наданий семіологічний та техніко-технологічний аналіз рушникового орнаменту покликаний допомогти роботі дизайнерів фешн індустрії в процесі відтворення автентичної спадщини.

Висновки **6**

Виявлено, що дерево та його похідні варіації виступають ключовими сюжетами рушників Полісся, Поділля та Полтавщини із значною багатогранністю даного мотиву. Це орнаменти із зображенням «Дерева-розетки», «Безкінечного дерева», «Дерева-вазону», «Дерева на яйці», «Дерева з сонцями», «Світу з яйця», а також дуба та різних комбінацій дерев.

Найбільше вирізняється серед інших осередків України Полтавщина, надаючи уявлення про традиційну вишивку, техніки, орнаменти та композиційні складові, що передавались від покоління до покоління. Вона відзначається помірним та багатим заповненням рушників, а головним елементом і композиційним центром вишивки є Дерево Життя. Додаткові ж елементи, такі як розкидка та «бережок», є не менш важливими і потребують ретельного опрацювання. Використовуючи лише червоний колір та безліч технік в одній роботі, вишивка, в порівнянні з іншими етнорегіонами, досягала гармонійного поєднання, дотримуючись оптичного переломлення світла і завдяки раціональному заповненню простору квітів та вазона.

Дерево Життя як орнаментальний елемент має широке коло символічних значень та, згідно із сучасними теоріями, несе в собі закодовану інформацію: космогонічна модель світу, триєдність трьох світів, Дерево роду, Берегиня-мати, Свята Трійця, Богоматір Оранта. Можливо, саме глибинність та багатогранність символічного образу, який корінням сягає часів язичництва, спричиняє його полегшене та нівельоване відтворення в орнаментальних композиціях сучасних брендів. Широкому загалу споживачів дизайнерської продукції не завжди цікаво самостійно досліджувати символічну наповненість орнаментів одягу. Вбачаючи потребу ідеологічної компоненти діяльності дизайнера, її просвітницької функції, пропонуємо поширення глибинного змісту автентичних українських знаково-символічних систем, що в свою чергу сприятиме підвищенню культурного рівня споживача та збереженню нашої культурної спадщини.

Список бібліографічних посилань

- Богомолець, О. В. (2017). Рушник як сакральний символ української культури. *Культурологічна думка*, 11, 102–111. https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD11_Bohomolets.pdf
- Варивончик, А. В. (2021). Історичний шлях оздоблення вишивкою традиційного українського вбрання. *Мистецтвознавчі записки*, 40, 3–9. <https://www.doi.org/10.32461/2226-2180.40.2021.250309>
- Гамалія, К. М., & Безугла, А. І. (2023, 14–15 квітня). Інформаційне кодування вишивки рушників Полісся, Поділля та Полтавщини. В *Перші Таранушенківські читання* [Матеріали конференції] (с. 10–12). Харківська державна академія дизайну і мистецтв. *Дерево життя* [Зображення]. (б.д.). Yuliya Magdych. Взято 10 січня 2024 з <https://ua.yuliyamagdych.com/collections/tree-of-life/products/tree-of-life-blouse-white?variant=45256025243959>
- Кара-Васильєва, Т. В. (1983). *Полтавська народна вишивка*. Наукова думка.
- Кара-Васильєва, Т. В. (2008). *Історія української вишивки*. Мистецтво.
- Китова, С. А. (2003). *Полотняний літопис України: семантика орнаменту українського рушника* (2-ге вид.). Брама.
- Ляна сорочка з вишитими містами-героями Smilyvist [Зображення]. (б.д.). Etnodim. Взято 10 січня 2024 з <https://etnodim.ua/zhinkam/ua-zhinochi-vishivanki/sorochka-smilyvist>
- Медведчук, Г. К. (2009, 2 серпня). *Історія української вишивки*. Гарбуз. <http://garbuz.org.ua/statti/vishivka/istoriya-ukrayinskoyi-vishivki.html>
- Раєвич, Т. І. (2015, 14–15 травня). Вишитий рушник як етнічний символ української нації. В В. Й. Лажнік (Ред.), *Актуальні проблеми країнознавчої науки* [Матеріали конференції] (с. 102–105). Вежа-Друк. <https://bit.ly/3P0uVvn>
- Селезньова, А. В. (2015). Основи орнаментальної побудови композиції весільного рушника. *Вісник КНУКІМ. Серія: Мистецтвознавство*, 33, 131–139. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.33.2015.158298>
- Селезньова, А. В. (2019). Український рушник як культурний феномен національного ужиткового мистецтва. В Є. А. Антонович, & В. П. Титаренко (Упоряд.), *Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції* (Книга 2, с. 217–224). Сімон.
- Титаренко, В. П. (2015). *Вишивальне мистецтво Полтавщини*. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.
- Титаренко, В. П. (2019). Полтавська традиційна вишивка. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 4, 83–87. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2019.191337>
- Чумарна, М. І. (2008). *Код української вишивки*. Априорі.
- Sasha Dress [Image]. (n.d.). Vita Kin. Retrieved January 10, 2024, from <https://www.vitakin.com/collections/shop/products/drop-20-product-7>
- Ukrainian style sweatshirt / Black [Image]. (n.d.). RCR Khomenko. Retrieved January 10, 2024, from <https://rcrkhomenko.com/shop/sweatshirt-5>

References

- Bohomolets, O. V. (2017). Rushnyk yak sakralnyi symbol ukrainiskoi kultury [Embroidered towel as sacred symbol of Ukrainian culture]. *The Culturology Ideas*, 11, 102–111. https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD11_Bohomolets.pdf [in Ukrainian].
- Chumarna, M. I. (2008). *Kod ukrainskoi vyshyvky* [Ukrainian embroidery code]. Apriori [in Ukrainian]. *Derevo zhyttia* [Tree of Life] [Image]. (n.d.). Yuliya Magdych. Retrieved January 10, 2024, from <https://ua.yuliyamagdych.com/collections/tree-of-life/products/tree-of-life-blouse-white?variant=45256025243959> [in Ukrainian].

- Hamaliia, K. M., & Bezuhla, A. I. (April 2023, 14–15). Informatsiine koduvannia vyshyvky rushnykiv Polissia, Podillia ta Poltavshchyny [Information coding of towel embroidery in Polissya, Podillia and Poltava region]. In *Pershii Taranushenkivski chytannia* [The first Taranushenko's readings] [Conference proceedings] (pp. 10–12). Kharkiv State Academy of Design and Arts [in Ukrainian].
- Kara-Vasyliieva, T. V. (1983). *Poltavska narodna vyshyvka* [Poltava folk embroidery]. Naukova dumka [in Ukrainian].
- Kara-Vasyliieva, T. V. (2008). *Istoriia ukrainskoi vyshyvky* [History of Ukrainian embroidery]. Mystetstvo [in Ukrainian].
- Kytova, S. A. (2003). *Polotniani litopys Ukrainy: semantyka ornamentu ukrainskoho rushnyka* [Cloth chronicle of Ukraine: Semantics of Ukrainian towel ornament] (2nd ed.). Brama [in Ukrainian].
- Liana sorochka z vyshytymy mistamy-heroiamy Smilyvist* [Linen shirt with embroidered hero cities Smilyvist] [Image]. (n.d.). Etnodim. Retrieved January 10, 2024, from <https://etnodim.ua/zhinkam/ua-zhinochi-vishivanki/sorochka-smilyvist> [in Ukrainian].
- Medvedchuk, H. K. (2009, August 2). *Istoriia ukrainskoi vyshyvky* [History of Ukrainian embroidery]. Harbuz. <http://garbuz.org.ua/statti/vishivka/istoriya-ukrayinskoyi-vishivki.html> [in Ukrainian].
- Raievych, T. I. (2015, May 14–15). Vyshytyi rushnyk yak etnichnyi symvol ukrainskoi natsii [Embroidered towel as an ethnic symbol of Ukrainian nation]. In V. Y. Lazhnik (Ed.), *Aktualni problemy krainoznavchoi nauky* [Actual problems of country studies] [Conference proceedings] (pp. 102–105). Vezha-Druk. <https://bit.ly/3P0uVvn> [in Ukrainian].
- Sasha Dress* [Image]. (n.d.). Vita Kin. <https://www.vitakin.com/collections/shop/products/drop-20-product-7> [in English].
- Seleznova, A. V. (2015). Osnovy ornamentalnoi pobudovy kompozytsii vesilnogo rushnyka [The basics of the ornamental construction of the wedding towel composition]. *Bulletin of KNUKiM. Series in Arts*, 33, 131–139. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.33.2015.158298> [in Ukrainian].
- Seleznova, A. V. (2019). Ukrainskyi rushnyk yak kulturnyi fenomen natsionalnogo uzhytkovoho mystetstva [Ukrainian embroidered towel as a cultural phenomenon of national applied art]. In Ye. A. Antonovych, & V. P. Tytarenko (Comps.), *Etnodyzain u konteksti ukrainskoho natsionalnogo vidrodzhennia ta yevropeiskoi intehratsii* [Ethnodesign in the context of Ukrainian national revival and European integration] (Book 2, pp. 217–224). Simon [in Ukrainian].
- Tytarenko, V. P. (2015). *Vyshyvalne mystetstvo Poltavshchyny* [Embroidery art of Poltava region]. Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University [in Ukrainian].
- Tytarenko, V. P. (2019). Poltavska tradytsiina vyshyvka [Poltavian traditional embroidery]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 4, 83–87. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2019.191337> [in Ukrainian].
- Ukrainian style sweatshirt / Black* [Image]. (n.d.). RCR Khomenko. Retrieved January 10, 2024, from <https://rcrkhomenko.com/shop/sweatshirt-5> [in English].
- Varyvonchuk, A. V. (2021). Istorychnyi shliakh ozdoblennia vyshyvkoiu tradytsiinoho ukrainskoho vbrannia [The historical way of embroidery of traditional clothing]. *Notes on Art Criticism*, 40, 3–9. <https://www.doi.org/10.32461/2226-2180.40.2021.250309> [in Ukrainian].